

VRAŽDIŤ NIE JE HRAČKA

AGATHA CHRISTIE
A FORENZNÁ VEDA

CARLA VALENTINE

Vydal Slovenský spisovateľ, a. s.
Miletičova 23, 821 09 Bratislava 2
E-mail: info@slovenskyspisovatel.sk
www.slovenskyspisovatel.sk
Zodpovedná redaktorka Anna Blahová
Prvé vydanie
Tlač TBB, a. s., Banská Bystrica

Z anglického originálu *Murder Isn't Easy*, ktorý vyšiel vo vydavateľstve
Sphere, an imprint of Little, Brown Book Group, London 2021,
preložila Nina Mikušová.

Copyright © Carla Valentine 2021
All rights reserved
Translation © Nina Mikušová 2023
Poetry Translation © Jana Kantorová-Báliková
Cover Illustrations by Ed Bettison
Obálku pre slovenské vydanie upravil Juraj Šramko.
Slovak Edition © Slovenský spisovateľ, Ltd, 2023

ISBN 978-80-220-2479-2

*Venujem Ryanovi –
milujem ťa z celého srdca.*

ÚVOD

MIESTO ČINU

„Je to celkom ľahké.“

„Čo také?“

„Nedať sa chytiť.“ Zase mal na tvári
ten milý, chlapčenský úsmev.

Vraždiť je hračka

Ako patologička pracujúca v pitevni sa najčastejšie stretávam s otázkou: „Ako ste sa, prepánajána, dostali k práci s mŕtvolami?“ Odpoveď – chcela som to robiť už od detstva – zvedavca zriedka uspokojí. No dôvod mojej fascinácie je jednoduchý: zapáčila sa mi forezná veda, len čo sa mi zapáčili knihy Agathy Christie – priam som sa do nej zaľúbila. Jej knihy som si začala požičiavať z miestnej knižnice už ako osemročná. Zhodou okolností ma Agatha presne opísala v postave dvanásťročnej Pippy vo svojej divadelnej hre z roku 1954 *Pavučina*. Keď sa Jeremy Warrender, hosť v dome Clarissy Hailshamovej-Brownovej, spýta Clarissinej nevlastnej dcéry Pippy, aký je jej obľúbený predmet v škole, nadšene mu odpovie: „Biológia... je senzi. Vče-

ra sme pitvali žabiu nohu.“ Forenzná patológia sa v podstate dá chápať ako voľná aplikácia biológie na zločin – napodiv som to tak vnímala a páčilo sa mi to od raného detstva.

Samozrejme, Agatha nehovorila o „forenznej vede“ – tento termín je relatívne moderný. Ale každý jej príbeh tvorí vlákno v tapisérii ľudského pozorovania a vynaliezavosti, utkanej pomocou vznikajúcich vied a vyšetrovacích metód vtedajšej doby; na Agathiných knihách ma uchvacovalo práve to, akú pozornosť venovala forenzným detailom. Do svojho repertoáru zaradila zmienky o odtlačkoch prstov, skúmanie dokumentov, analýzu krvných škvŕn a šľapají, ale aj strelné zbrane. Jej najobľúbenejšou zbraňou bol jed. Počas oboch svetových vojen totiž pracovala ako dobrovoľná zdravotná sestra v nemocnici, ale aj vo výdajni liekov, a získané skúsenosti s obrovským úspechom zúročila vo svojich románoch. Okrem toho sa v každej jej detektívke nevyhnutne vyskytuje aspoň jedna mŕtvola, ale väčšinou ich býva viac. Pre zvedavé dieťa, už vtedy fascinované biológiou a patológiou, predstavovali tieto príbehy a s nimi súvisiace mŕtvolý dokonalú skladačku.

Rýchlou retrospektívou kapitol Agathinho života – určenou pre tých, ktorí s ním nie sú veľmi oboznámení – zistíme, že je rovnako pútavý ako jej knihy. Narodila sa v roku 1890 v britskom Devone ako Agatha Millerová a rýchlo sa stala komerčne najúspešnejšou spisovateľkou na svete; počtom predaných exemplá-

rov ju predstihli len Biblia a Shakespeare. V roku 1952 napísala *Pascu na myši*, divadelnú hru, ktorá sa nepretržite reprízovala najdlhšie v dejinách (jediným dôvodom, prečo ju po šesťdesiatich siedmich rokoch nakrátko prestali uvádzať, bola epidémia koronavírusu v roku 2020); v roku 1971 jej anglická kráľovná udelila titul Dáma Britského impéria. Mnohí Agathini fanúšikovia vedia o nešťastnom konci jej prvého manželstva s Archiem Christiem v roku 1926 a o jej následnom zmiznutí: v tom čase jej meno figurovalo na titulných stranách britskej aj zahraničnej tlače, až kým ju po jedenástich dňoch neobjavili v malom hoteliku v Harrogate – zjavne dočasne stratila pamäť. Tento incident stále zostáva zahalený rúškom tajomstva a nevysvetlila ho ani sama Agatha vo svojom životopise. Našťastie jej druhé manželstvo, ktoré uzavrela o štyri roky neskôr s archeológom Maxom Mallowanom, bolo šťastnejšie a pretrvalo až do jej smrti v roku 1976. Počas tohto druhého zväzku sa v Agathe prebudil záujem o archeológiu, dokonca v sebe objavila ďalší talent, z ktorého potom ťažila vo svojich neskorších románoch. Slovo „ťažiť“ je tu skutočne namieste: Max ju totiž nahovoril, aby sa zapísala do kurzu kreslenia – takto mohla pre budúce generácie zaznamenávať nálezy z rozličných vykopávk. Nájdené artefakty vždy dôkladne očistila a zakreslila, a tým sa *bona fide* stala súčasťou archeologického tímu.

Hoci Agatha stvorila takých skvelých detektívov ako Hercule Poirot a slečna Marplová, nepísala len krimiromány. Pod pseudonymom Mary Westmacottová (podarilo sa jej ho udržať v tajnosti takmer dvadsať rokov) napísala šesť romancí, ďalej je autorkou niekoľkých diel z oblasti literatúry faktu vrátane vlastného

životopisu (vyšiel posmrtno v roku 1977), množstva krátkych poviedok a divadelných hier.

Je však nad všetky pochybnosti, že najlepšie vedela písať o zločine. Počas svojej štyridsaťpäťročnej kariéry napísala šesťdesiatšesť detektívnych románov, ale aj nepreberné množstvo krátkych detektívnych poviedok. Ako prvá spisovateľka na svete dostala od amerického združenia autorov krimiliteratúry Cenu veľmajstra a v roku 1930 sa stala zakladajúcou členkou a predsedníčkou Detekčného klubu; jeho členovia sa museli zaviazat', že pri písaní detektívok budú dodržiavať osobitné pravidlá, a počas bizarného ceremoniálu skladali prísahu vernosti s rukou na ľudskej lebke nazývanej Eric.

Odjakživa ma fascinuje forenzná veda a som nárůživou čitateľkou príbehov o záhadných vraždách. V knihách Agathy Christie som našla oboje. Jej snaha o vedeckú presnosť spolu s pokrokom v kriminológii a medicínsko-právnych vedách, ktorý pri písaní sledovala, jasne dokumentujú vývoj forenznej medicíny do dnešnej podoby.

Pojmy „medicínsko-právny“ – a starší „medicínsko-súdny“ – sa kedysi bežne používali namiesto dnešného „forezný“, hoci označujú takmer to isté. Medicínsko-právny znamená „zahŕňajúci medicínske aj právne aspekty“, takže sa týka špecificky lekárskeho vied, zatiaľ čo „forezný“ znamená „súvisiaci s aplikáciou vedeckých metód a techník pri vyšetrovaní zločinu“. Slovo „forezný“ pochádza z latinského *foren-*

sis (pred fórom) a pôvodne znamenalo „súvisiaci so súdmi“. V období Rímskej ríše bolo totiž zvykom, že osoba obvinená z nejakého zločinu sa musela obhajovať pred zhromaždeným davom na Fóre, presne ako sa to deje na dnešných súdoch. Zdá sa však, že slovo forenzný sa v poslednom čase stalo synonymom k pojmu „dôkladné vyšetrovanie“ či „hlbková analýza“ a používa sa v oveľa širšom kontexte. Myslím tým na novínové titulky typu „Forenzná analýza ragbyového zápasu medzi Walesom a Anglickom“ alebo „Forenzné skúmanie egyptskej múmie“. Keď sa hovorí o určitom technickom postupe, najmä v televízii, často sa opisuje ako hlbkový, analytický alebo vedecký, pritom nikto neobviňuje ragbyové tímy ani egyptskú múmiu zo žiadneho zločinu.

Termín „medicínsko-právny“ bol obľúbený dovtedy, kým sa forenzná veda nepresadila ako samostatný odbor. Na univerzite som študovala forenznú vedu v čase, keď bola ako učebný predmet ešte len v plienkach, a potom som ďalších desať rokov asistovala patológom pri forenzných pitvách. Neskôr som sa v múzeách dostala aj k reparovaniu a reštaurovaniu častí ľudských tiel z minulosti, pričom som sa musela sústreďovať na detaily rovnako dôkladne ako pri bežných pitvách. Získala som tým unikátny pohľad nielen na historické, ale aj moderné praktiky vo forenznej vede.

V Patologickom múzeu pri Nemocnici sv. Bartolomeja v Londýne dnes uchovávam vyše päťtisíc anatomických vzoriek. Podskupina vzoriek, známych ako Medicínsko-právna zbierka, pozostáva zo zakonzervovaných častí ľudského tkaniva, ktoré dokumentujú rôzne zranenia – napríklad otravu jedmi, rany po zásahu strelnou zbraňou či popravy obesením; najstaršie

sa datujú do roku 1831. Ďalšie vzorky z tej istej podskupiny, získané po roku 1966, sa však stali známe ako Zbierka forenzej medicíny – iný názov svedčí o modernejšom spôsobe vyjadrovania.

Ťažko s istotou povedať, kedy jedno pomenovanie vypadlo zo slovnej zásoby a iné sa stali bežnejšie, pretože sa často prekrývajú. Môžeme sa však pozrieť na časovú os kriminalistiky, čiže forenzej vedy, ako ju poznáme dnes, a zistiť, ako sa táto vedecká disciplína vyvíjala – v niektorých prípadoch až do hlbokej minulosti, do 13. storočia! – bez ohľadu na to, ako sa nazývala.

Azda jedným z najznámejších mien v modernej forenzej vede je meno doktora Edmonda Locarda (1877 – 1966), francúzskeho kriminalistu, ktorý v roku 1910 založil prvé policajné laboratórium v Lyone – krátko predtým, než Agatha naštartovala svoju slávnú literárnu kariéru. Na tomto mieste by sa patrilo zmieniť o tom, aký rozdiel je medzi označením „kriminalista“ a „kriminológ“, pretože oba tieto termíny sa často objavujú v jej dielach. Kriminalistu by sme dnes nazvali „forezným vedcom“, zatiaľ čo kriminológ skúma psychologické a sociologické aspekty zločinu aj zločincov – zrejme by sme ho označili za „forezného psychológa“. (Napríklad Hercule Poirot v knihách Agathy Christie veľmi často osciluje medzi oboma týmito polohami.) Locard v detstve nadšene hltal príbehy so Sherlockom Holmesom od Conana Doylea a neskôr, počas svojej forenzej kariéry, dokonca napísal knihu s titulom *Detektívi v románoch a detektívi v laboratóriu*. Pripisuje sa mu výrok, ktorým sformuloval hlavný princíp forenzej vedy: „Každý kontakt zanecháva po sebe

stopu.“ Táto základná logická poučka, dnes známa ako Locardov výmenný princíp, vyjadruje fakt, že páchateľ nevyhnutne niečo prinesie na miesto činu – povedzme kvapôčku potu alebo vlákno. Zároveň si z neho aj niečo nevedomky odnesie – oboje možno použiť ako forenzný dôkaz. Agatha Christie si naplno uvedomovala tento princíp, či už sa o ňom dozvedela od Locarda, alebo nie, pretože pochopila, že dôkazy spájajú vrahov s obeťami a miestom činu.

V roku 1920, po úspechu svojho prvého románu *Vražda na zámku Styles*, možno chcela vo vedeckom bádaní pokročiť, a tak si zaobstarala nové vydanie Locardovej knihy, ktoré vyšlo v roku 1922. Zdalo sa, akoby ju napísal špeciálne pre ňu! Istotne sa mohla dostať aj k pôvodnej verzii vo francúzštine – v jazyku, ktorý pasívne ovládala, hoci hovoriť ním podľa Charlesa Osborna veľmi nevedela¹. Stojí za povšimnutie, že slovo „stopa“ používa vo svojich príbehoch až potom, čo jej v roku 1923 vyšla *Vražda na golfovom ihrisku* – dej sa zhodou okolností odohráva vo Francúzsku –, nie skôr. V tejto detektívke dôjde k podozrivému úmrtiu na golfovom ihrisku v rekreačnom stredisku, kam prišiel Poirot na dovolenku. Miestny detektív Giraud, ktorého týmto prípadom oficiálne poverili, aplikuje Locardov princíp, keď hovorí:

„Dávali si pozor, aby nezanechali nijaké stopy! Ale ja im prejdem cez rozum. Vždy je tu niečo! A ja to nájdem.“

Medzitým Locard vydal v roku 1931 *Traité de Criminalistique* (Kriminalistickú príručku) a zrodila sa forenzná veda, ako ju poznáme dnes – na samom za-

čiatku kariéry Agathy Christie a v období zlatého veku detektívnej literatúry.

Vďaka výnimočnému postaveniu Agathy Christie ako spisovateľky v ére výrazného pokroku v medicínsko-právnej oblasti a jej až puntičkárskemu zmyslu pre detaily môžeme rozvíjajúcu sa forenznú vedu skúmať prostredníctvom jej diel. Vraví sa, že Agatha sa pri tvorbe svojich postáv väčšinou neinšpirovala skutočnými ľuďmi, pretože pre ňu neboli dosť reálni. Musela si postavy vymýšľať, aby robili to, čo od nich chcela ona – používala ich trochu ako bábky. Keby skutočne existovali, ich charakterové črty a myšlienkové procesy by mohli byť v rozpore s tým, ako by podľa nej mali vystupovať v jej knihách. Vo svojom životopise píše: „Raz a navždy som sa rozhodla, že nemá zmysel uvažovať o reálnych ľuďoch – autor si musí vytvoriť postavy sám.“² Zároveň sa rada inšpirovala skutočnými príbehmi zo života a tým, čo si vypočula v rozhovoroch s inými ľuďmi. „Jej bohatú fantáziu podnecovalo čítanie novinových správ o skutočných zločinoch. Takmer každodenné hrôzostrašné prípady vražd, vandalizmu, krádeží a lúpežných prepadnutí ju inšpirovali pri vymýšľaní zápletiiek.“³ Jasne to vidieť v jej knihách: neskľávne známy prípad Jacka Rozparovača z roku 1888 figuroval v jej knihe *Vraždy podľa abecedy*, Veľká vlaková lúpež v roku 1963 bola zasa základom časti zápletky v jej detektívnom románe *Hotel Bertram*, ktorý vyšiel iba dva roky po lúpeži (v roku 1965). V duchu týchto kritérií sa zmieňuje o známych prípadoch

vrážd, ako boli napríklad prípady Edith Thompsonovej, doktora Crippena, „neviest vo vani“ a Lizzie Bordenovej, ale aj o menej známych zločinoch, nazvaných Mŕtvolý v lodnom kufri z Brightonu a Travič z Hay. Ale ak umenie kopíruje život, potom aj život môže – desivým spôsobom – kopírovať umenie. Toto bol prípad niekoľkých sérií „vrážd podľa abecedy“, podobných Agathinej literárnej fikcii, ku ktorým dochádzalo od roku 1970. Prvá z nich sa stala v Rochesteri, štát New York, kde v rokoch 1971 až 1973 vrah sexuálne zneužil a zaškrtil tri dievčatá v predpubertálnom veku. Krstné mená a priezviská každého z týchto dievčat mali na začiatku rovnaké písmeno a ich telá sa našli v mestách, ktorých názvy sa tiež začínali tým istým písmenom. Bola to akoby odporná paródia na metódy vraha z knihy Agathy Christie, ktorý zabil Alice Ascherovú v Andoveri, Betty Barnardovú v Bexhille a Carmichaela Clarka v Churstone. Skutočné obete z Rochesteru sa volali Carmen Colonová z Churchvillu, Michelle Maenzová z Macedomu a Wanda Walkowiczová z Websteru.

Zhodou okolností o niečo neskôr (v rokoch 1977 a 1978, potom aj v rokoch 1993 a 1994) sa Kaliforniou prevalila vlna vrážd s dvojitémi iniciálkami. Obetami boli staršie ženy, údajne prostitútky, s menami Carmen Colonová (zvlášťne, že sa volala rovnako ako jedna z obetí v štáte New York), Pamela Parsonsová, Roxene Roggaschová a Tracy Tofoya.

Napokon v roku 2011 zatkli istého Josepha Nasa a obvinili ho z kalifornských vrážd. Pracoval ako fotograf, pochádzal z New Yorku a celé desaťročia cestoval medzi východným a západným pobrežím Ameriky. V roku 2013 dostal za vraždy na západnom pobreží

trest smrti. Stopy DNA nepotvrdili jeho účasť na vraždách podľa abecedy v Rochesteri, a tak zostal tento prípad oficiálne nevyriešený.

Podobne v Južnej Afrike v rokoch 1994 a 1995 spáchal sériu vražd známych ako Vraždy podľa abecedy istý Moses Sithole, ktorý za takýto krátky čas zabil tridsaťosem ľudí v rôznych mestách od Atteridgevillu cez Boksburg až po Cleveland.

Samozrejme, neexistuje najmenší dôkaz, ktorý by svedčil o tom, že inšpiráciou k týmto vraždám boli Agathine detektívky; hoci boli akoby ich zrkadlovým obrazom, páchatelia ich nikdy nespomenuli ako predlohu. Svedčí to však o tom, že skutočný zločin môže byť bizarnejší než ten vymyslený a že každý, kto azda pokladá jej príbehy za pritiahnuté za vlasy a nerealistické, by sa mal hlbšie ponoriť do sveta naozajstného zločinu... A prečo nie? Ako Poirot pripomína Katherine Greyovej v *Záhade Modrého vlaku*: „Fikcia sa zakladá na fakte.“

Na druhej strane niektorí vrahovia, žiaľbohu, skutočne označili knihy Agathy Christie za zdroj inšpirácie.

V roku 2009 sa v Kazvíne (Irán) istá tridsaťdvaročná Mahin Qadiriová stala prvou iránskou sériovou vrahyňou. Vyhlasonala, že sa inšpirovala knihami Agathy Christie – prečítala ich, hneď ako ich preložili do perzštiny. Zavraždila päť starších žien, najprv ich nadrogovala a potom uškrtila, aby sa zmocnila ich peňazí a šperkov. Podľa článku Roberta Taita⁴ sa „Mahin priznala, že knihy Agathy Christie jej slúžili ako vzor, podľa nich sa snažila nenechať po sebe nijakú stopu“.

Za toto Agatha istotne nemohla, navyše vo svojich knihách tento modus operandi nikdy nepoužila; ak v srdciach ľudí existuje vražedný úmysel, vždy nájdu spôsob, ako ho uskutočniť, nech ich k tomu inšpiruje

čokoľvek. Sama sa o tom zmieňuje v románe *Zlo pod slnkom*, keď cituje z knihy Kazateľ 9, 3: „To je zlo, ktoré lipne na všetkom, čo sa deje pod slnkom; že všetko má rovnaký osud a aj srdcia Adamových synov sú plné zla.“ Našťastie forenzná veda nám poskytuje prostriedky, ako zlo vypátrať.

Pri čítaní jej kníh ma vždy ohromovala úžasná forenzná presnosť, ale asi by nás to nemalo prekvapovať, ak vezmeme do úvahy slová sira Richarda Attenborougha, ktorý hral v pôvodnom obsadení v *Pasci na myši* z roku 1952 a neskôr (1974) účinkoval vo filmovej verzii románu *A neostal ani jeden* (známejšieho pod starším názvom *Desať malých černoškov*). Podľa sira Attenborougha bola Agatha „úzkostlivá puntičkárika snažiaca sa o absolútnu presnosť“.⁵ Poznal ju štyridsať rokov, teda pravdepodobne naozaj veľmi dobre, a tak má tento jeho pohľad na Agathinu povahu svoju hodnotu. Hoci spisovateľka priznávala, že o nástrojoch, ktoré vo svojich románoch používala ako vražedné zbrane, veľa nevie (okrem jedov), naštudovala si toho dosť, aby jej diela pôsobili vierohodne, autenticky. Podľa jej manžela Maxa mala Agatha vo zvyku donekonečna si overovať fakty, konzultovala ich s odborníkmi v policajných zložkách, s advokátmi aj so sudcami. Možno mala pocit, že musí byť presná, aby sa vyhla prípadnej kritike. V knihe *Smrť pani McGintyovej* (jej neskoršie dielo, napísala ho v päťdesiatych rokoch 20. storočia) Ariadne Oliverová, autorka detektívok vystupujúca

vo viacerých prípadoch, ktoré rieši Poirot, výstižne vraví: „Mám pocit, že niektorí ľudia čítajú knihy dúfajúc, že v nich objavia chyby.“

Cathy Cooková, autorka knihy *O Agathe Christie z každého rožka troška* (The Agatha Christie Miscellany) poznamenáva:

Bolo pre ňu veľkým zadosťučinením, keď mohla istému advokátovi, ktorý ju kritizoval za údajnú neznalosť dedičského práva, odpísať s tým, že to on zaspal dobu. Spomínaný zákon totiž medzitým prešiel úpravami a jej tvrdenia boli správne!

Agatha dávala vo svojich dielach jasne najavo, že si uvedomuje, aký dosah môžu mať jej príbehy – predovšetkým detektívne – na znalosti laickej verejnosti o zločine. Tým, že sa pokúšala kopírovať skutočné zločiny, dávala čitateľom možnosť, aby sa oboznámili s tým, čo bolo predtým vyhradené len pre políciu.

Doktor Pender, jedna z postáv jej poviedky *Svätýňa bohyně Aštarty*, vyjadruje obavy nad tým, že spolu s priateľom preniesli mŕtvolu do bezpečia neďalekého domu: „Dnes by sme už mali byť múdrejší... vďaka detektívnym románom. Každý chlapec z ulice vie, že telo treba nechať na mieste činu.“

Keď sa zamýšľame nad jej príbehmi, prvé, čo sa nám vybaví, sú – mŕtvoly. Predstavujeme si bledé, studené prsty, ktorými žena zvierá orientálny koberec na dlážke v knižnici; prázdny pohár od šampanského leží vedľa, modrajú jej pery, pomaly sa jej zatvárajú oči. Alebo v duchu vidíme muža zvaleného na mahagónovom písacom stole – z chrbta mu trčí strieborná rukoväť dýky, ligotajúca sa v mihotavom svetle z kozuba.

Obe tieto scény predstavujú záhady, ktoré sa dajú objasniť pomocou vyšetrovacích metód a stôp nájdených na mieste činu.

Agatha vraj mala „panickú hrôzu z násilia“⁶ a nenadchýnala ju detektívna literatúra plná krutosti a surovosti. Možno to je dôvod, prečo vo svojich knihách nikdy podrobne neopisovala fyzickú stránku vražd. Vyjadrila sa, že v skutočnom živote by sa nemohla pozerať na „príšerne zohavené telo“⁷, a vo svojich románoch len zriedka opisuje krvavé detaily na mŕtvoľe. Neznamená to však, že by o tom nevedela písať, alebo že to nikdy neurobila. Vo svojom životopise sa celkom vecne zmieňuje o hrôzostrašných zážitkoch z obdobia vojny, keď pracovala v dobrovoľníckych zboroch ako zdravotná sestra – pomáhala napríklad novej sestre zlikvidovať amputovanú nohu a, pochopiteľne, aj kaluže krvi. Laura Thompsonová to vo svojom životopise Agathy Christie dopĺňa na základe informácií z denníkov spisovateľky. Na margo chirurgického zákroku, ktorý sa skončil amputáciou nohy, Laura uviedla, že Agatha musela „umýť dlážku od krvi – a nohu strčiť do pece“.⁸

Treba jej však pripísať k dobru, že vo svojich knihách sa vyhýba desivým detailom zámerne – často len vecne konštatuje, v akom stave je obeť, a zvyšok necháva na predstavivosti čitateľa... čo môže byť niekedy oveľa horšie. V detektívnom románe *Po pohrebe* jednu z postáv brutálne zabijú sekerou a tak jej dokaličia tvár, že ju takmer nemožno identifikovať. V románe *Mŕtva v knižnici* nájdeme telo zavraždenej ženy

obhorené na nepoznanie a v *Predávkovaní smrťou* sa stretávame so zmienkami o tom, aký odporný pohľad poskytuje rozkladajúce sa ľudské telo. Následky týchto zločinov si vieme predstaviť aj bez podrobného opisu – a úplne to stačí na to, aby nás trápili nočné mory.

Agathino vyšetrovanie sa často začína vtipkovaním so svedkami a niektoré z jej fiktívnych vražd vyriešia detektívi aj bez prítomnosti mŕtvoly. Niekedy sa detektív objavuje v príbehu až po niekoľkých dňoch, mesiacoch, ba rokoch od zavraždenia obete a prípad rozlúskne spätne, čím sa vyhne akémukoľvek kontaktu s telom: ide o typického „detektíva z kresla“. Často však tomu neujde a musí sa ísť pozrieť na mŕtvolu na mieste činu. Podľa americkej televíznej šou *Jeopardy!* Agatha ako prvá použila výraz „miesto činu“ (v knihe *Vražda na golfovom ihrisku* vydanej v roku 1923 takto nazvala dokonca jednu kapitolu).

Možno ešte pôsobivejšia je jej predpoveď, že v budúcnosti budú vyšetrovatelia na mieste činu potrebovať – mnohým z nás veľmi dobre známy – „kriminalistický kufrík s pomôckami na zaisťovanie stôp“. Dnes je to taká samozrejmosť v skutočnom živote aj v beletrii, že by ste mohli nadobudnúť dojem, akoby sa používal odjakživa. Nie je to pravda. Významný patológ zlatého veku sir Bernard Spilsbury – s jeho menom sa v tejto knihe budeme stretávať často – tvrdil, že dokonca aj na miestach činu tých najhroznejších vražd neboli policajní dôstojníci vybavení potrebnými základnými ochrannými prostriedkami. Holými rukami vyberali kúsky ľudského tkaniva zo škár medzi dlažbovými kockami a krvavé škvrny utierali svojimi bavlnenými vreckovkami. Pomôcky, ako papierové vrecúška, pinzety, rôzne nádoby a rukavice, ktoré slúžia na zbieranie dôkazov a na za-

bránenie kontaminácii policajtov, ako aj miesta činu, boli často improvizované a štandardne nedostupné. Až po roku 1924, keď došlo k hrôzostrašnej vražde Emily Kayovej (známa vražda z Crumbles), sa veci zmenili. Pod názvom Crumbles ľudia poznali štrkovú pláž na pobreží Sussexu, ktorá sa, žiaľbohu, stala miestom dvoch nesúvisiacich vražd. K prvej došlo v roku 1920, keď dvaja muži na smrť ubili len sedemnásťročnú Iris Munroeovú; motívom bola zrejme lúpež.

Druhá vražda, o štyri roky neskôr, vyvolala väčší rozruch – tehotnú Emily Kayovú uškrtil a rozrezal na kusy jej ženatý milenec Patrick Mahon. Tento zločin sa stal senzáciou preto, lebo Mahon uložil truhlicu s časťami Emilinho tela do jednej z izieb vo svojom bungalove a bol taký bezočivý, že pozval ďalšiu ženu, Ethel Duncanovú, aby s ním strávila dlhý veľkonočný víkend... a zatiaľ sa vo vedľajšej izbe rozkladali oddelené končatiny. Agatha Christie naráža na tento prípad vo svojom románe *Vraždiť je hračka* z roku 1939 (jeho názvom som sa inšpirovala pri písaní tejto knihy), hoci o ňom hovorí ako o Castorovom prípade:

„Spomeňte si na Castorov prípad, pane – a ako objavili v jeho bungalove pri mori kúsky tela toho úbohého dievčaťa...”

Práve táto príšerná vražda vnukla Spilsburymu myšlienku, aby sa zaviedla prax nosiť na miesto činu „tašku s pomôckami“; z tašky sa neskôr stal kufrík obsahujúci typické pomôcky pri vyšetrovaní, ako ich poznáme dnes: gumené rukavice, vrecúška na dôkazy, pinzety, skúmavky na vzorky atď. V románe *Vražda na zámku Styles* – publikovanom štyri roky pred vraždou

Emily Kayovej – sa však Hercule Poirot objavuje so svojím vlastným kufríkom! Chodí po zámku hore-dolu a zbiera dôkazy do skúmaviek a vrecúšok, pričom vyhlasuje: „Ja si zatiaľ odložím kufrík, kým ho budem potrebovať.“ Svedčí to o tom, že má na vyšetrovanie špeciálne vybavenie. V tých časoch to bola novinka.

Hoci najdôležitejšie je preskúmať miesto činu, forezné vyšetrovanie má mnoho rozličných aspektov. V románe *Nultá hodina* nie je advokát a kriminológ Frederick Treves spokojný s tým, že detektívne príbehy sa začínajú vraždou; má pocit, že to by mal byť koniec príbehu, a nie začiatok:

„Príbeh sa predsa začína oveľa skôr – so všetkými príčinami a udalosťami smerujúcimi k istému bodu... *k nulej hodine*. Áno, všetko smeruje k nulej hodine.“

Touto knihou by som rada vzdala hold vyššie uvedenému citátu, pokiaľ mi to forezné dôkazy dovoľia. Príbeh zavraždenej obete sa začína na mieste alebo miestach činu a všetky dôkazy smerujú k telu – *k bodu nula*. Ako vedkyňa, ktorá sa objavuje na scéne, až keď sa telo ocitne v márnici, začínam analýzou príčin a udalostí, metaforicky prítomných na mieste činu, skúmaním stôp, útržkov papiera a použitých nábojov. Až potom pristúpim k telu, aby som sa zamerala na zranenia, toxikológiu a iné úkony známe z pitiev. Napokon príde finále vyšetrovania – rozuzlenie, záver knihy, *nultá hodina*, ktorá zviaže všetky forezné nitky do úhladného malého uzla.

1. KAPITOLA

ODTLAČKY PRSTOV

A predsa som mal nepríjemný pocit, že ten čudný starec čosi vidí na mojich rukách. Pozrel som si na vystreté dlane. Čo by kto mohol vidieť na dlaniach druhého človeka?

Nekonečná noc

Čierne, rozmazané ovály na svetlej kartičke – atramentové kópie zločincových končekov prstov, to sú synonymá histórie kriminalistiky. Odtlačok prsta s charakteristickým vzorom línií a oblúčikov sa stal univerzálnym symbolom zločinu a forenzného vyšetrovania. Ikonka odtlačku prsta sa v tomto zmysle použila v nespočetnom množstve filmov, dokumentárnych snímok, počítačových hier a podcastov. Ide o taký charakteristický a špecifický znak, že hovorí sám za seba. Odtlačok prsta na mieste činu nepochybne svedčí o prítomnosti nejakej osoby na mieste činu; ako hovorí Hercule Poirot v prvom románe Agathy Christie *Vražda na zámku Styles*: „Ako potom vysvetlíte fakt, že sa na fľaštičke našli neodškriepiteľné odtlačky va-

ších prstov...?“ Nikto nenechá odtlačky prstov na nejakom predmete na mieste činu, ak tam nebol – možné by to bolo, keby prsty z nejakého dôvodu nemal!

Vďaka ich ikonickému postaveniu a relatívnej ľahkosti, s akou sa odtlačky dajú odobrať z miesta činu, sa v detektívnej literatúre stali častým trópom a Agatha Christie ich dômyselne využívala, podobne ako iní autori. Či už sa objavili náhodou alebo plánovane, či už ako šmuha na sklenom pohári alebo na vizitke, odtlačky prstov sú takpovediac korením jej diela. Určite poznala ich forenzný význam a vo svojich románoch sa o odtlačkoch prstov zmieňuje častejšie než o iných forenzných stopách. Vzhľadom na fakt, že oddelenie na skúmanie odtlačkov prstov v Scotland Yarde vzniklo v roku 1901, k Agathe sa dostali informácie o vývoji tejto novej techniky po pätnástich až dvadsiatich rokoch – keď v roku 1916 začala písať *Vraždu na zámku Styles*. Navyše vo svojom debute prichádza s prekvapujúcim množstvom detailov o odtlačkoch prstov, keď vezmeme do úvahy, že krajinu nezaplavovali dokumentárne filmy o kriminalistike a policajnom vyšetrovaní, na aké sme dnes zvyknutí. Dá sa však predpokladať, že Agatha sa ešte pred vydaním svojej prvej knihy o tejto téme dočítala v novinách (možno v nich aj vyhľadávala nové informácie).

Pravdupovediac, detektívna literatúra bola jedným z hlavných spôsobov, ako tento druh odborných poznatkov sprostredkovať širokej verejnosti, a pre Agathu – vášnivú čitateľku najmä príbehov z pera Arthura Conana Doylea – predstavoval Sherlock Holmes množstvo užitočného materiálu pre jej prácu. Aj v iných románoch, napríklad v *Živote na Mississippi* a v *Tragédii Pudd'nhead Wilsona* od Marka Twaina, sa objavovali

informácie o odtlačkoch prstov. V zlatom veku boli pre autorov detektívnej literatúry zdrojom vedeckých poznatkov zväčša noviny, neskôr aj publikácie – napríklad kniha *Moderné kriminalistické vyšetrovanie*, ktorá prvý raz vyšla v roku 1935. Bola však určená skôr odborným kruhom než verejnosti.

V tejto súvislosti je zaujímavé, že Arthur Conan Doyle bol členom spolku nazývaného Klub zločinov (založeného 1903), v ktorom sa stretávala „skupinka ľudí zaujímajúcich sa o zločiny, najmä vraždy“. Bol to vyslovene pánsky klub a medzi jeho členov patrili spisovatelia, advokáti, súdni lekári aj chirurgovia. Na prísne privátne stretnutia si často pozývali významných hostí vrátane už spomínaného Bernarda Spilsburyho, patológa (jeho prípady boli inšpiráciou najmä pre Agathu Christie). Práve on prišiel s vynálezom „tašky alebo kufríka s pomôckami na zaisťovanie dôkazov na mieste činu“, s ktorým Agatha v literárnom svete predbehla dobu – písala o ňom skôr, než sa stal skutočnosťou. Členovia tohto exkluzívneho klubu sa stretávali (a doteraz sa stretávajú, len klub má iný názov) viackrát do roka „na večeru a diskusiu o zločinoch“... S radosťou konštatujem, že aj mne sa dostalo výsady stať sa členkou tohto už nielen pánskeho spolku.

Iný klub – Detekčný (ten, v ktorom sa od členov vyžadovalo, aby skladali prísahu vernosti s rukou položenou na lebke menom Eric) – vznikol neskôr, v roku 1930, a vždy bol prístupný ženám aj mužom, no výlučne autorom detektívnych príbehov. K založeniu klubu prispel Anthony Berkeley – tento nápad prevzal od Arthura Conana Doylea – a jeho prvým predsedom sa stal G. K. Chesterton, známy románmi, v ktorých je

hlavnou postavou amatérsky detektív – farár otec Brown. Často sa tvrdí, že Agatha Christie bola zakladajúcou členkou Detekčného klubu, no zrejme sa len zúčastňovala – spolu s ďalšími autormi detektívok – na Berkeleyho skorších súkromných večeriach, ktoré sa začali okolo roku 1928 a zrodil sa na nich nápad založiť naozajstný klub s pravidlami, pevne stanovenými schôdzami a hlasovacím právom členov. Agatha často chodila na stretnutia klubu a čoraz väčšmi sa zapájala do jeho činnosti, najmä po tragickom konci jej manželstva (pred dvoma rokmi). Martin Edwards, súčasný predseda klubu, napísal knihu o zaujímavých začiatkoch klubu s názvom *Zlatý vek vraždy*, ktorú vrelo odporúčam. Agatha Christie, najpopulárnejšia autorka detektívnych románov na svete, bola predsedníčkou klubu od roku 1957 až do smrti (1976), no niekedy ju zastupoval podpredseda klubu; bola totiž veľmi ostýchavá a hanbila sa ukazovať na verejnosti, takže jej povinnosti si medzi sebou rozdelili niekoľkí ďalší členovia. Keď uvažujem o tom, že lebký menom Eric sa pri prijímaní do klubu museli všetci dotknúť, bohuvie, koľko je na nej slávnych odtlačkov prstov!

Agatha v tomto klube zrejme diskutovala so svojimi kolegami spisovateľmi na podobné témy, aké sa kedy si preberali v Klube zločinov vrátane dômyselného použitia odtlačkov prstov – podobne, ako to kedysi robil Conan Doyle so svojimi kolegami. Vieme o tom, pretože v Berkeleyho pozývacích listoch, ktoré zaslal ďalším autorom detektívnych románov s návrhom, aby vstúpili do klubu, sa píše, že v istých časových intervaloch by mohli spolu večerať „za účelom prediskutovania záležitostí súvisiacich s ich dielami“.¹ V roku 1936 sedem členov Detekčného klubu vydalo zbierku kom-

plexných, vedecky dôsledných esejí o prípadoch skutočných vražd pod titulom *Anatómia vraždy*.

Martin Edwards, zároveň archivár klubu, v úvode k novému vydaniu z roku 2014 tvrdí, že „diskusia o prípadoch skutočných vražd bola hlavnou náplňou zasadaní Detekčného klubu“², čím naznačil, že toto mohol byť zdroj, odkiaľ Agatha a jej súčasníci čerpali inšpiráciu. Keby som tak mohla byť počas zlatej éry klubu mučou na jeho stenách!

Nemôžeme poprieť, že Detekčný klub sa ukázal neuveriteľne dôležitý pre Agathinu ďalšiu tvorbu, umožnil jej totiž debatovať s inými autormi kriminálneho žánru o zločine a fikcii už na začiatku jej kariéry. Chválili sa jeden pred druhým novými nápadmi, vzájomne sa inšpirovali, dokonca spolu písali knihy a spolupracovali na rozhlasových vysielaniach, aby získali peniaze na prevádzku klubu aj na bohaté večere či ceremóniály. Klub bol pre Agathu osožný profesionálne, no zároveň predstavoval akési útočisko pre plachú, introvertnú ženu, ktorú tešilo, že môže byť v kruhu priateľov sama sebou.

Možno vás prekvapí fakt, že ryhy na končekoch prstov sa u niektorých cicavcov vyvinuli vyslovene z praktického hladiska, aby sa mohli lepšie zachytiť na hladkých povrchoch. Len čistou náhodou sa tieto obrazce papilárnych línií, ktoré vznikli takpovediac ako vedľajší produkt, stali jedným z najlepších forenzných identifikátorov, aké máme k dispozícii.

Papilárne línie sa u ľudského plodu formujú v sko-

rých štádiách tehotenstva. Začínajú sa vyvíjať okolo 10. týždňa a celkom hotové sú v 17. týždni; odtlačky prstov, s ktorými sa dieťa narodí, zostanú nezmenené celý život. Samozrejme, s výnimkou hlbokého poškodenia tkaniva na končekoch prstov – napríklad spálením alebo zjazvením, ktoré môže neprirodzeným spôsobom odtlačky zmeniť. Odtlačky prstov sa nielenže vytvárajú ešte pred narodením, ale patria aj medzi posledné telesné znaky, ktoré pretrvávajú aj po smrti a rozklade tela, čo znamená, že pomocou nich možno osobu identifikovať aj niekoľko rokov po smrti.

Práve táto trvácnosť umožňuje sňať odtlačky aj mŕtvoľe v rozklade postupom, ktorý sa familiárne nazýva „rukavičkovanie“ – ide o dosť odpudzujúcu procedúru, ktorá si vyžaduje pitvu alebo kriminalistického technika. Technik mŕtvoľe stiahne kožu z prstov či z celej ruky, natiahne si ju – ako nejakú druhú rukavicu – na vlastnú ruku v rukavici a urobí ňou presné odtlačky prstov. Technický termín tohto postupu je trochu krkolomný: Nepriama rukavicová metóda aplikovaná na ruky mŕtvol.

Z románu *Tajomný protivník* (The Secret Adversary), ktorý Agatha Christie vydala ako druhý v poradí, sa prekvapujúco vyklúľ skôr špionážny triler než detektívka – šéf komunistického gangu hovorí jednému zo svojich prisluhovačov: „Dáš si rukavice s odtlačkami prstov notoricky známeho domového zlodēja.“ Je zrejmé, že člen gangu pravdepodobne nechal potom na mieste činu falošné odtlačky. Hoci Agatha neopisuje, ako sa zločinci dopracovali k používaniu takýchto rukavíc, možno naozaj šlo o stiahnutú kožu z rúk mŕtveho vlamača. Zvláštne je, že spisovateľka tým predbehla svoju dobu, akoby videla do budúcnosti,

pretože túto knihu napísala začiatkom dvadsiatych rokov 20. storočia, zatiaľ čo v reálnom živote vôbec prvýkrát padla zmienka o takom postupe na konferencii o odtlačkoch prstov v roku 1936 – opísali tam metódu používanú políciou v Buenos Aires. Kriminalisti počas prezentácie hovorili o kúsočkoch kože z rúk mŕtvoly ako o „kožných náprstkoch“. Pri objasňovaní metódy uviedli: „Operátor si kožné náprstky navlečie na vlastné prsty chránené gumenými rukavicami. Potom už postupuje, ako keby si snímal vlastné odtlačky.“³

Keďže v prípade mŕtvoly v rozklade je identifikácia tváre takmer nemožná, použitie „rukavicovej“ metódy je na zistenie totožnosti osoby kľúčové – výsledkom tohto postupu sú rovnaké odtlačky ako za života osoby. Užitočné je to najmä vtedy, keď rozklad mŕtvoly pokročil do štádia dehydratácie a prsty má vysušené, neohybné a zošúverené – ako zvraštené konce párkov. Následne sa opäť hydratujú vo vodnom roztoku obsahujúcom zmäkčovadlo. Tento trik poznajú mnohí forenzní lekári, ale v lepšej spoločnosti sa o ňom veľmi nehovorí. Pridajte tento pikantný poznatok k faktu, že aj my v laboratóriu používame na odstránenie mäkkého tkaniva z kostí biologický prací prášok, a možno získate iný pohľad na pranie bielizne vo svojej domácnosti.

Čo je to analýza odtlačkov prstov?

Vedecká analýza odtlačkov prstov sa niekedy nazýva aj daktyloskopia – tento termín zaviedol ďalší forenzný priekopník Juan Vucetich. Bol to policajný úradník pôvodom z Chorvátska, ktorý v osemdesiatych rokoch

19. storočia emigroval do Argentíny a v roku 1892 ako prvý na svete vyriešil prípad vraždy použitím dôkazu odtlačkov prstov. Vucetichov vplyv bol možno dôvodom, prečo v argentínskej polícii došlo k modernizácii a už od roku 1936 mohla inštruovať iné policajné zbory, ako používať kožné náprstky. Termín daktyloskopia pochádza zo starogréckeho *daktylos* (prst) a *skopeo* (pozerať). V televíznom kvíze *The Chase* zaznela otázka: „Ako by ste inak nazvali daktylogram?“ A odpoveď? Odtlačok prsta, samozrejme. Nikdy neviete, kedy sa vám táto informácia zide!

V tom základnom zmysle slova je daktyloskopia len iné slovo na odoberanie odtlačkov prstov a spočíva v zaznamenávaní či získavaní odtlačku papilárnych línií z ľudského prsta. Dôvodom, prečo sa dajú priradiť určité odtlačky len jednému-jedinému človeku, je skutočnosť, že ešte sa na svete nenašli dvaja ľudia, ktorí by mali rovnaké obrazce papilárnych línií, dokonca ich nemajú rovnaké ani jednovaječné dvojčatá. Dôkaz, ktorý má jedinečné, individualizované znaky a môže poukazovať na istý predmet alebo osobu, sa nazýva individuálny dôkaz a má individuálne znaky – na rozdiel od skupinového dôkazu so skupinovými znakmi.

Obrazce na našich bruškách prstov sa vyvinuli, keď primáty, dovtedy žijúce v korunách stromov, z nich zliezli a začali si hľadať potravu na zemi. Doteraz sa nenašli dvaja ľudia, ktorí by mali úplne rovnaké odtlačky prstov. Tvary papilárnych línií sa však dajú veľmi dobre rozlíšiť a experti, ktorí sa zaoberajú skúmaním odtlačkov prstov, vedia podľa nich presne identifikovať tú či onú osobu. Dokážu byť pritom úspešní až na 99,8 percenta. Všetky odtlačky pozostá-

vajú z náhodných kombinácií rôznych papilárnych línií. Sú to:

Hrebene – odborne „trecie hrebene“, pretože zdrsňujú prsty. Možno sa zdajú zbytočné, ale v prípade zvýšeného počtu potných pórov v pokožke zabráňujú nešikovnosti. Práve pomocou nich môžeme obrazce na bruškách prstov efektívne odtlačiť ako pečiatku na podložku.

Ryhy – na rozdiel od hrebeňov musia existovať, pretože sú v nich kanáliky, ktorými odtekajú sekréty z potných pórov, aby sme končeky prstov nemali klzké.

Hrebene a ryhy sa vinú a prepletajú krížom cez brúšká prstov, vytvárajú náhodné obrazce, ktoré nikdy nie sú rovnaké. Z detstva sa pamätám na projekt z pracovného vyučovania, ktorý spočíval v tom, že sme do vody vo veľkej nádobe naliali olejové farby, pomiešali sme ich paličkou a potom sme na hladinu priložili čistý papier. Výsledkom bol viacfarebný rozmazaný obraz, originálny a absolútne neopakovateľný. Nejakto takto si predstavujem formovanie odtlačkov prstov. Práve ich jedinečnosť je základom vedy, ktorá rozlišuje obrazce vytvárané hrebeňmi a ryhami na volárnom povrchu (iné pomenovanie zvrásneného povrchu prstov, palcov, dlaní a piat; dokonca aj pery sa môžu použiť ako odtlačky – tento proces sa nazýva cheiloskopia. V niekoľkých kriminálnych prípadoch sa už analyzovali, takže si dobre premyslite, či si na list odtlačíte našpúlené pery, najmä ak v ňom žiadate výkupné).

Román *Vražda Rogera Ackroyda*, ktorý vyšiel v roku 1926, v zlatom veku detektívnej literatúry, je zrejme naj-

typickejším prípadom záhadnej vraždy všetkých čias, napísaným podľa všetkých pravidiel – okrem jedného. Ale práve tým sa tento román odlišil od ostatných vtedajších detektívok, čo Agathu Christie katapultovalo na najvyššiu priečku rebríčka tohto žánru. No aj tak, keďže záver knihy nevyznel ortodoxne a evidentne boli porušené pravidlá zakotvené v prísaha Detekčného klubu – hoci neboli myslené celkom vážne –, došlo k pokusu vylúčiť slávnú spisovateľku z klubu! Zachránil ju len hlas jej kolegyne, spisovateľky Dorothy L. Sayersovej. Ak som ani týmto vo vás neprebudila záujem prečítať si túto knihu, možno na vás zapôsobí, že v roku 2013 (takmer deväťdesiat rokov po jej prvom vydaní) ju Združenie britských autorov detektívnych románov vyhlásilo za najlepšiu detektívku všetkých čias: označilo ju za „najlepšiu ukážku vo svojom žánri, aká bola kedy napísaná“. Text obsahuje typické prvky literatúry zlatého veku, napríklad nákresy pôdorysov všetkých izieb v dome, ako aj dôkladne ukryté stopy. Podľa mňa túto neobyčajnú knihu naplno oceníte, až keď si ju prečítate. Radšej si nepozrite jej filmové spracovanie, nevypočujte si ju ako audioknihu ani nepoužite elektronickú čítačku, jednoducho si doprajte potešenie zo šušťania stránok – kúpte si knihu a prečítajte si ju.

Okrem iného sa v nej dočítate, že inšpektor Raglan, ktorý sa pokúša zistiť, kto prebodol chudáka pána Ackroyda, skúma rozličné zväčšené fotografie odtlačkov prstov, odobratých postavám v knihe, a potom pokračuje v „odbornom posudzovaní slučiek a špirál“. Svedčí to o tom, že aj Agatha vedela o jedinečnosti odtlačkov prstov a ich obrazcov, o slučkách, špirálach, oblúkoch a ich rozličných kombináciách.

Slučka – tvorí ju hrebeň, ktorý vychádza z jednej strany, vytvára zreteľný ovál a vracia sa na tú istú stranu. Podľa smerovania bude mať odtlačok prsta buď „vretenné slučky“ (ústia tam, kde sa končí vretenná kosť: na palci), alebo „laktové slučky“ (ústia tam, kde sa končí laktová kosť: na malíčku). Slučky tvoria asi 60 percent zo všetkých typov obrazcov.

Špirála – vyzerá ako vír, často s viacerými kompletnými sústrednými oválmi alebo kruhmi v strede. Špirály tvoria asi 35 percent z obrazcov odtlačkov prstov.

Oblúk – pripomína vlnu, hore hladkú a zaoblenú, ťahajúcu sa krížom cez bruško prsta. Tak ako môžu mať dvere alebo okno výrazný špicatý oblúk alebo, naopak, nenápadnejší širší oblúk, môžu ho mať podobný aj odtlačky prstov. Oblúky sa opisujú ako „rovne“ alebo „v tvare stanu“ – tie sú, ako naznačuje pomenovanie, oveľa výraznejšie ako tie rovnejšie či širšie. Oblúkovité obrazce tvoria len 5 percent zo všetkých odtlačkov prstov.

oblúk

slučka

špirála

Galtonove typy odtlačkov prstov

Teraz sa pozrite na vlastné odtlačky prstov – môže to byť fascinujúce! Na bruškách desiatich prstov rozoznáte kombináciu všetkých spomínaných znakov. Keďže slučiek je najviac, všimnete si ich skôr ako oblúky, alebo možno ani nie. Každý je úplne iný. Tieto tri základné vzory sa môžu kombinovať s podtypmi, napríklad so zdvojenými slučkami (v USA ich nazývajú dvojitémi), alebo môže ísť o iný, „náhodný“ obrazec, ktorý sa nepodobá oblúku, slučke ani špirále, a predsa má charakteristické znaky spoločné pre všetky tri typy. Tieto kombinácie zakončení a rozvetvení hrebeňov vytvárajú na končekoch prstov nekonečné množstvo obrazcov.

Je však celkom isto možné, že odtlačky jednej osoby môžu obsahovať rovnaké prvky ako odtlačky inej osoby, no pri ich porovnávaní sa berie do úvahy celok. Spočiatku bolo potrebných dvanásť tožných znakov na dvoch rozličných odtlačkoch, aby sa potvrdila zhoda – práve Edmond Locard v roku 1918 navrhol tento počet, známy ako „minimálny počet detailov“. Domnieval sa, že ak sa v dvanástich detailoch vyskytla zhoda medzi dvoma odtlačkami prstov – v najčastejších prípadoch sa jeden našiel na mieste činu a druhý odobrali podozrivej osobe –, je to dôkaz pozitívnej identifikácie. V roku 2001 sa však v Anglicku a vo Walese po viacerých stretnutiach skupiny advokátov zaviedol nenumerný štandard. Znamená to, že neexistuje zásadný princíp na určenie počtu detailov, ktoré musí expert na odtlačky prstov nájsť, aby mohol konštatovať zhodu – tento proces zahŕňa skúsenosti, znalosť štatistiky, pozorné oko, počítačovú technológiu a ešte oveľa, oveľa viac. Pri porovnávaní odtlačkov prstov

sa okrem iného používajú aj modely pravdepodobnosti a štatistické metódy.

V románe *Vražda na zámku Styles* sa Poirot pýta svojho oddaného priateľa Arthura Hastingsa, či sa vyzná v „značkách“ prstov, a ten priznáva, že toho nevie veľa, iba to, že neexistujú dva rovnaké odtlačky. Poirot, z nich dvoch vždy ten skúsenejší, vysvetľuje: „Nebudem vám opisovať, aký špeciálny prístroj a prášok som použil. Polícia tento postup dobre pozná, môžete takto získať fotografiu odtlačkov z akéhokoľvek predmetu vo veľmi krátkom čase.“ Poirot, ako sme sa dozvedeli z Agathiných románov, pôsobil – predtým ako sa stal súkromným detektívom – v belgickej polícii a v tejto súvislosti je zaujímavé, že použil termín „značky prstov“, ktorí používajú dnešní moderní špecialisti na odtlačky prstov, na rozdiel od právnikov, ktorí dávajú prednosť zaužívanému pomenovaniu (v tomto je Agatha absolútne presná). Vo vyššie uvedenom úryvku Poirot opisuje najbežnejší spôsob používania daktyloskopického prášku a štetca na získanie odtlačku alebo značky prsta, ktoré sú dostatočne viditeľné, aby sa dali odfotografovať. Keď je reč o odtlačkoch prstov, najčastejšie si predstavíme forenzného experta skúmajúceho miesto činu, ktorý pomocou veľkého štetca nanáša daktyloskopický prášok na odtlačky a potom ich prenáša na čosi, čo vyzerá ako lepiaca páska – táto metóda sa používa na **latentné odtlačky**.

Latentné odtlačky vznikajú vďaka potným pórom na bruškách prstov prenosom výlučkov a solí z pokožky

na iný povrch. Voľným okom ich však nevidieť a musia sa nejakým spôsobom zvýrazniť. Používajú sa na to rozličné metódy podľa toho, na akom povrchu sa odtlačok nachádza.

Jednou z nich je tá, ktorú sme už spomenuli: forenzný technik jemne popráši povrch s odtlačkami štetcom vyrobeným z prírodného vlásia alebo zo sklenených vlákien. Táto metóda sa používa na väčšine neporéznych povrchov, napríklad na okenných tabuliach, na nalakovaných alebo farbou natretých dverách a na sklenených pohároch. V období panovania Agathy Christie ako kráľovnej anglickej detektívky sa táto metóda bežne používala, hoci existovali len štetce s prírodnými vláknami (vyrobené z kože a veveričej, dokonca z ťavej srsti, ďalšou možnosťou boli vtáacie perá). Niektorí kriminalisti dodnes dávajú prednosť takýmto štetcom – dôležité je, na akom povrchu sa odtlačky nachádzajú.

Ďalšia možnosť je nasprejovať na povrch s odtlačkami ninhydrín, organickú zlúčeninu, ktorá reaguje s aminokyselinami obsiahnutými vo výlučkoch kože a vytvára fialové „škvrnky“ (ďalší výraz na odtlačky prstov, ktorý používali skorší odborníci skúmajúci miesta činu – objavil sa aj v románe Agathy Christie *Hodiny*, napísanom v roku 1963). Ninhydrín sa často používa, ak je povrch predmetu s odtlačkami pórovitý, napríklad papier, neošetrenejšie drevo a niektoré tkaniny, a týmto postupom sa môžu odhaliť odtlačky staré až pätnásť rokov! Hoci vám to môže pripadať ako science-fiction a najmodernejšia technológia, prvý raz sa o ninhydríne ako „významnom činidle na zisťovanie aminokyselín“ zmienil v roku 1910 Siegfried Ruhemann (odvtedy sa farebný odtieň, akým ninhyd-

rín sfarbí latentné odtlačky, nazýva Ruhemannova fialová); v Británii bol patentovaný v roku 1955, krátko nato aj v USA a Nemecku. Agatha možno vedela o tejto metóde. V románe *Smrť pani McGintyovej*, napísanom tri roky predtým, ako bol ninhydrín patentovaný, Poirot podozrivého poučuje, že „dnes už existujú vedecké metódy na odhaľovanie skrytých odtlačkov prstov“. Mohlo to byť niekoľko rokov predtým, ako bolo patentované použitie ninhydrínu na latentné odtlačky, ale pri priekopníckych objavoch je celkom bežné, že správy o nich sa šíria oveľa skôr. Aj táto novinka nepochybne patrila k diskusným témam na stretnutiach členov Detekčného klubu.

Posypať odtlačky práškom je metóda, o ktorej sa Agatha Christie zmieňuje v mnohých svojich knihách. Tak ako Poirot aj William Henry Blore – postava z románu *A neostal ani jeden* – bol kedysi policajným dôstojníkom. Hoci Blore je už vo výslužbe, stále so sebou nosí kriminalistický kufrík na zaisťovanie odtlačkov prstov a daktyloskopický prášok naniesie na domnelú vražednú zbraň v nádeji, že tak identifikuje vraha, ktorý postupne likviduje jednu obeť za druhou. Vzhľadom na ich profesionálne skúsenosti od Blora aj Poirota, pochopiteľne, očakávame, že budú poznať postupy na získavanie odtlačkov prstov.

O niečo viac nás možno prekvapí, že ďalšia Agathina slávna detektívna postava – staropanenská slečna Marplová – vystupuje ako naslovovzatá odborníčka na forenzné vedy, hoci kriminalistiku nikdy neštudovala. Slečna Marplová sa navyše správa opačne ako Poirot, radšej nedáva najavo, že má všetkých päť pokope, nevystatuje sa na každom kroku svojimi „malými sivými bunkami“. Dokonale sa vyzná v ľudskej povahe, aj

keď o nej nemá najlepšiu mienku. Je to kultivovaná stará dáma s našuchorenými bielymi vlasmi, bystrými modrými očami a so záľubou v štrikovaní, ale práve toto mimikry jej umožňuje získavať informácie, ku ktorým by sa inak nedostala. V predposlednom románe Agathy Christie so slečnou Marplovou *Nemesis* o sebe vraví: „Som úplne obyčajná. Taká obyčajná roztržitá stará dáma. A práve to je znamenitá kamufláž.“ Slečna Marplová vždy vedela, kde sú jej silné stránky, až kým pátranie nedotiahla do úplného konca.

V poviedke *Vražda podľa krajčírskoho metra* z roku 1941 jej mladý inšpektor vraví: „Ľudia dnes po sebe nenechávajú odtlačky prstov a popol z cigariet, slečna Marplová.“ Možno práve preto v poviedke *Prípad vzornej slúžky* (vyšla o rok neskôr) sa slečna Marplová nespolieha na náhodu a do forenzného pátrania sa púšťa sama. Predpokladá, že slúžka s podozrivým správaním nebude taká neopatrná a nebude všade nechávať odtlačky prstov, ktoré by polícia mohla nájsť, a tak sa rozhodne, že sa k nim dostane trikom. Hrá sa na popletenú starú dámu, a keď odchádza z domu, kde slúžka pracuje, akoby náhodou jej z rúk vypadne kabelka a otvorí sa. Slúžka ochotne priskočí a pozbiera všetky jej veci: okrem iného rozbalenú, ocmúľanú benátovú tyčinku a malé zrkadielko. Keď ich podá zjavne vďačnej starej dáme, dočká sa vysvetlenia, že tú lepkavú tyčinku jej strčil do kabelky chlapček nejakých jej známych. Pravda je, že si ju do kabelky dala sama slečna Marplová, lebo dúfala, že slúžka nechá na lesklom zrkadielku odtlačky ulepených prstov! Takéto značky prstov sa nazývajú **patentné odtlačky** – čiže získané pomocou nejakej látky, po ktorej sa stanú viditeľnými.

Patentné odtlačky sú – na rozdiel od latentných – viditeľné voľným okom. V domácnosti ich nájdeme na oceľových alebo antikorových povrchoch kuchynských spotrebičov, hoci niekedy nepatria do kategórie odtlačkov spôsobených len prirodzenými výlučkami našej kože. Patentné odtlačky sú jasne viditeľné vďaka určitým pridaným látkam, ako je krv, farba, čokoláda, atrament, červené víno, fekálie alebo, ako v prípade slečny Marplovej, lepkavá tyčinka... zoznam je nekonečný. Zvyčajne sa odfotoγραφujú a porovnávajú sa s už známymi odtlačkami bez použitia ďalších špeciálnych metód.

Zaujímalo by ma, či slečna Marplová vedela, že ide o patentné odtlačky a že sa dajú odfotoграфovať! Tak či onak, nečudo, že si ju tak vážil šéf Scotland Yardu sir Henry Clithering, ktorému pomohla dolapiť zločincov v dvanástich románoch a mnohých poviedkach.

Posledným typom odtlačkov prstov, ktoré sa však neobjavili v žiadnej z Agathiných kníh, sú takzvané **plastické** alebo **vtlačené odtlačky** – sú trojrozmerné a dajú sa nájsť v mäkkej, poddajnej hmote, ako je napríklad okenný tmel, plastelína či vosk zo sviečky. Tak ako pri patentných odtlačkoch ani pri týchto nie sú potrebné žiadne dodatočné procedúry – vidíme ich voľným okom. V skutočných kriminálnych prípadoch sa odtlačky prstov našli aj na čokoláde, takže si dajte pozor, aby ste do bonboniéry nevrátili bonbón, ktorý sa vám zdá tvrdý, a chceli by ste mäkší – možno zistíte, že v rodine máte nádejného kriminalistu. Takéto odtlačky sa zvyčajne dajú pri vhodnom nasvietení aj odfotoграфovať.

Doteraz sa všetko, o čom som písala, týkalo odtlačkov prstov. Pravda, to isté platí aj o dlaniach, pätách a prs-